

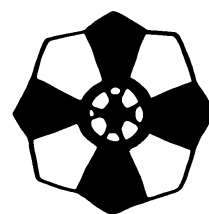
SPÅNGA

Nr 121

BYGDEN

Maj 2012

Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille



SPÅNGA

BYGDEN

Utges av Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille, som tillhör Stockholms läns Hembygdsförbund.
Utkommer med fyra nummer om året.

Redaktion

Carin Ljung, Leif Lennbom, Krister Nordin

Innehåll

Vinstas historia	3
Underjordisk årsstämma på Spånga-Folkan	11
En barndom i Vinsta	13
Nya medlemmar	15
Öppet hus på Nälsta gård	16

Omslagsbild: Vinsta gård 1938. Foto: Oscar Wennerström

Spånga Fornminnes- och Hembygdsgille

Box 3303 163 03 SPÅNGA

Ålderman: Krister Nordin, tel 08-761 21 77

Kassavårdare: Leif Lennbom, tel 08-36 31 86

PlusGiro 26 50 62-0 Bankgiro 5534-2471

Adress till Nälsta gård: Rättar Vigs väg 95

Buss 118, hållplats Nälstaplan

Hemsida: www.old.hembygd.se/stockholm/spanga

e-post: spanga.hembygdsgille@gmail.com

Vinstas historia av Klas-Anders Öhlin

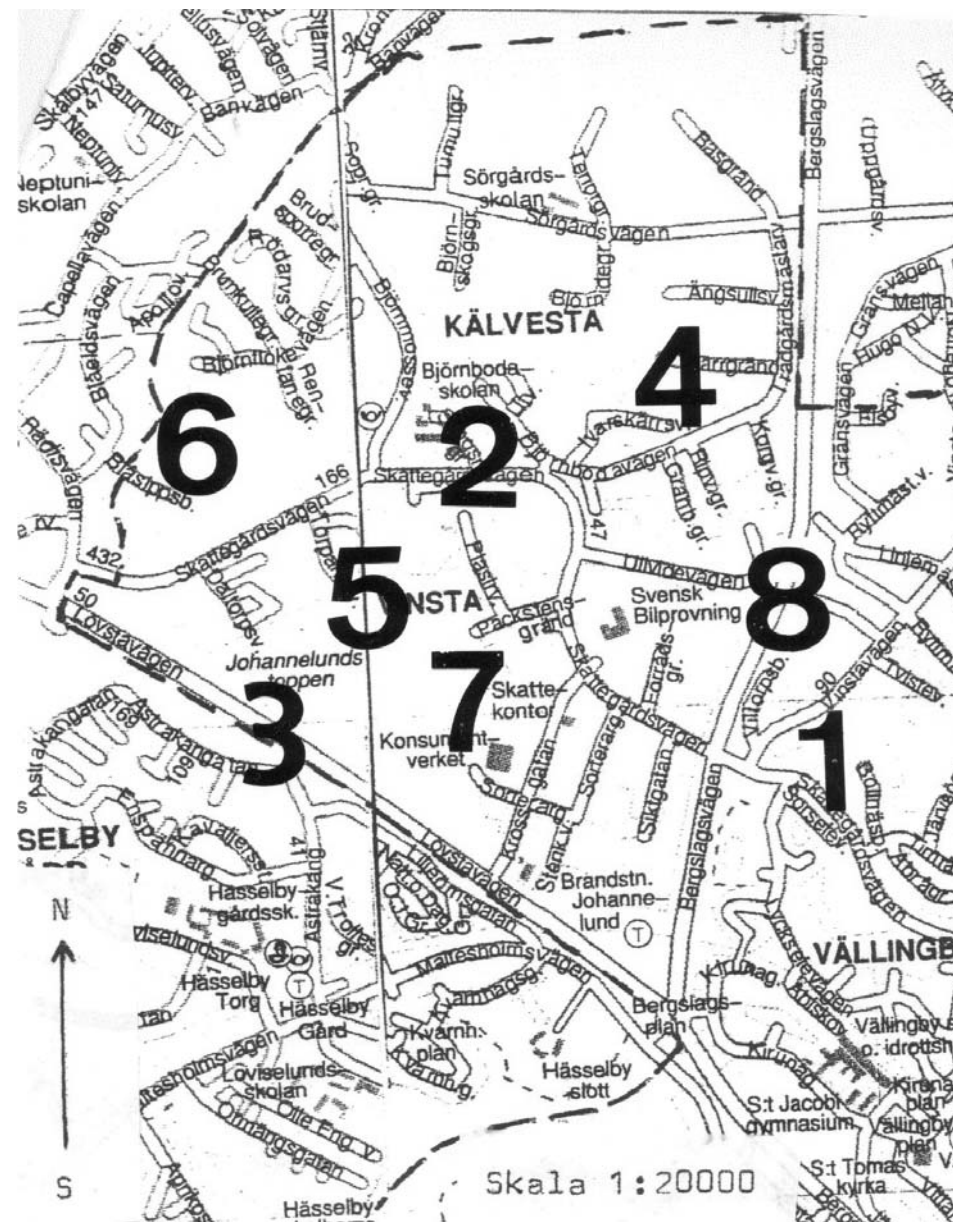


© Lantmäteriet Medgivande 12012/0422

Vinsta var en av Spångas största gårdar och innefattade bl.a. en del av nuvarande Hässelby villastad. Enligt äldre kartmaterial hade gården följande ungefärliga gränser: Från Badhusparken i Hässelby via Smedshagsskolan till kommungränsens hörn mot Järfälla vid Venusvägen och längs denna gräns till hörnet vid Vallörtsgränd. Från denna punkt till Elsbyvägens slut och därifrån österut till grönområdet söder om Nälsta bad- och motionscentrum, då gränsen vände västerut till en punkt där Ulvögatan löper ut i Skattegårdsvägen. Från denna punkt gick gränsen vidare till en punkt där Jämtlandsgatan slutar vid T-banan och sedan till banans korsning med Bergslagsvägen varifrån den fortsatte till en punkt 100 meter NV om Hässelby idrottsplats och sedan vidare till Mälaren strax väster om småbåtshamnen.

Under Vinsta hörde ett antal torp och lägenheter där ett, frågan är vilket, var ett båtsmanstorp. Här medtages enbart de som ligger inom nuvarande Vällingby församling, och vi bortser således från Bergtorp, Lugnet,

Kalvudden, Markvik och Smedshagen. Lägena framgår av kartan och torpen var de följande:



© Lantmäteriet Medgivande 12012/0422

1. Den nuvarande mangårdsbyggnaden öster om Vinstavägens södra ände härstammar troligen från 1700-talets början. Den ligger förvånansvärt lågt och nästan sankt. Den egentliga gårdstomten låg dock sannolikt 50-100 meter nordväst om mangårdsbygganden där Viltorpsbacken ligger. Vid mitten av 1800-talet ombyggdes byggnaden till smålägenheter av parstugutyp.
2. Björnboda beboddes 1599 av "Mickel i Björnboda". Namnet lever kvar i gatunamnet Björnbodavägen. Björnbodaskolan ligger nu på denna plats.
3. Daltorp eller Dalkarlstorp är känt sedan 1640-talet då Gustaf Bonde med hjälp av dalkarlar lät bryta mark för parken vid Hässelby slott. På en karta över Hässelby gård från 1652 omtalas torpet som "nybyggie" nära "Stora dalekarlzkierrret", som låg nordväst om slottet. Daltorpsvägen påminner om detta torp. I dess närhet finns även Torparfars väg, Torparmors väg, Torparängsgränd, Torplycke-gränd och Torpslingan. Torpet låg strax söder om de nämnda gatorna.
4. Torpet Ivarskärr nämns 1692. Ivarskärrsvägen bevarar namnet. Torpet låg vid vägens östra ände.
5. Statarbostaden Johannelund har givit namn åt Johannelund(s)-toppen.
6. Torpet Nytorp var bebyggt före 1640. Dess namn finns kvar i Nytorpsvägen och låg nära nuvarande Blåsippsbacken.
7. Torpet Plaisiren nämns 1692 och kallas senare även Plaisirn och Plesiren samt, något mindre romantiskt, Plösen. De sista byggnaderna, som var från mitten av 1800-talet, revs på 1960-talet men gav namn åt Plaisirvägen. Torpet fick även ge namn åt Galerie Plaisiren, som öppnades vid Hässelby slott i oktober 1972. En skribent i DN hävdade då, att det var fel att visa förstklassiga konstutställningar 30 T-minuter eller 20 bilminuter från stadens centrum. Svaret i samma tidning blev: "... att kultur inte bara är något för city. Man är utless på det cityinriktade kulturtänkandet. Må Gud bevara oss för att mekaniskt skicka in allt till innerstan så fort ambitionen är att visa det för många besökare. Det är

utflyktsmål av många slag vi behöver sprida över hela kommunen." Torpet låg strax öster om Johannelundstoppen.

8. Torpet Vilan låg nära gårdens ekonomibyggnader i nordväst.

På grund av landhöjningen låg området kring Vinsta gårds centrum i strandkanten omkring 2000 f.Kr. År 1901 hittade man vid Ivarskärr en metkrok av ben utan hullingar, men med två s.k. fästehak upptill. Detta bevisar att området åtminstone besöktes av människor vid denna tid. En annan metkrok påträffades i det låga området cirka 350 meter NNV gården.

Ett mindre gravfält låg 250 meter västnordväst om Vinsta gård ungefär mitt mellan gårdshuset och Svensk bilprovningens lokaler. Det utgrävdes och togs bort år 1954 samt innehöll nio stensättningar och en hög. Det har grovt daterats till omkring år 600 e.Kr.

Ett annat gravfält med hela 45 fornlämningar – 5 högar och 40 runda stensättningar – finns ostsydost om Vinsta gård och nära bebyggelsen på höjden. En hög med diametern 10 meter och höjden 0,6 meter fanns där en plan nu ligger mellan brandstationen och COOP:s lokaler.

Ett område, som innefattade såväl gravar som boplats, utgrävdes mellan åren 1962 och 1964. Det låg vid torpet Plaisiren. Här blottade man ett gravfält med ett 70-tal stensättningar i varierande storlek. Man hittade brända ben, keramik, en bronssten, en rakkniv och en genombruten, hjulformig skiva av brons. På den bredvid liggande boplatsen har man hittat stolphål, härdar och stenpackningar. Man har inte kunnat rekonstruera några hus, men kunnat konstatera att delar av anläggningarna tillhört hus. Plaisirens bostadsområde är dock det enda som i Spångas förhistoria visar en bosättning av längre varaktighet. Fyndet har daterats till sena bronsåldern och cirka år 500 f.Kr.

Åldern på gården kan icke fastställas, men den omnämns första gången år 1481 under namnet "Wyndesta". Uppgiften är icke helt säker. Gården kan under slutet av medeltiden ha tillhört släkten Natt och Dag. Två bröder, Lasse och Peder Andersson, redovisades i jordeboken från 1538 då den ene var skattebonde och den andra landbo. Från samma tid härrör en osäker uppgift att antalet öresland, där enheten sannolikt grovt motsvarar 1,5 hektar, skulle uppgå till 29. Vidare redovisas byns skörd till 118,6

tunnor, vilket motsvarar cirka 17,5 kubikmeter. Skörden var till 41 % råg och till 59 % korn. Senare, år 1556, fanns det tre frälsehemman på gården. Namnet Vinsta finns belagt 1586 och Winda år 1595. Namnets inledning kan komma från något av tre mansnamn: Winder, Winda eller Wind. Släktskap kan även finnas med sockennamnet Vinnerstad i Östergötland.

Från 1562 tillhör gården Svante Stures landbogs. Den ärvdes av dottern Sigrid Sture och så småningom av hennes dotterson Claes Kristersson Horn d.y., som avled 1651.

År 1599 redovisas antalet husdjur enligt följande tabell:

Bonde	Kor	Hästar	Ston	Kvigor	Får	Svin
Povel	4	2	2	1	5	1
Staffan	5	2	2	0	12	0
Bertil	3	1	2	0	8	1

Under mitten av 1600-talet blev Vinsta (Vinda) en av elva sätesgårdar i Spånga. Den räknades till Hässelby och omfattade tre mantal frälse: Norr-, Upp- och Nedergården. Vinsta berördes dock icke av Karl XI:s reduktion år 1680.

År 1689 hette åborna Bengt Olofsson, Erik Persson och Erik Torkelson. År 1711 bor 14 personer i Vinsta. Ingen av församlingens fattiga – nio stycken år 1696 resp. sju stycken år 1702 – bodde dock i Vinsta.

En mantalsslängd finns från 1711 och avser kronolänsman Gabriel Östmans fögderi, som motsvarade Spånga socken i Sollentuna härad. Här finns följande antal mantalsskrivna personer för Vinsta:

Gården	8 personer i tre hushåll	Olof Andersson, Johan Jansson och Erik Eriksson m.fam.
Björnboda	1 person	Nils-Mårtensson
Dalkarlstorp	2 personer	Mats Andersson m.fam.
Ivarskärr	1 person	Nils Jansson
Plaisiren	1 person	Jonas Hansson
Nytorp	anges som öde.	
För Johannelund och Vilan saknas uppgifter.		

I en husesyn från 1766 anges krogen Kalvudden vara belägen på Vinstas ägor. Uppgiften är förvånande då den uppenbarligen låg mitt för ön Fäholmen, som numera är sammanbyggd med fastlandet där västra delen av Mälärvägen nu ligger. Kalvudden hade dessutom tidigare varit ett torp under Hässelbys ägor.

År 1790 sammanslogs två av Vinstas hemman och 1803 togs allt om hand av inspektorn på Hässelby. Vinstas areal var då större än Hässelbys. År 1838 lades norr- och mellangården direkt under Hässelby och den södra gården utarrenderades. En skraddare från Stockholm innehade gården under 1840-talet då bostadshuset totalrenoverades. Nästa arrendator misslyckades i sin verksamhet och blev vräkt. Även den södra gården lades därefter under Hässelby.

Under 1800-talet hade Vinsta enligt husförhörlängderna följande befolkning där osäkra siffror anges inom parentes:

Vinsta gård	År 1850 =38	År 1899 =28
Björnboda	7	3
Dalkarlstorp	5	12
Ivarskärr	5	3
Johannelund	(7)	(6)
Nytorp	7	9
Plaisiren	8	4
Vilan	(7)	(6)
TOTALT	84	71

Kring år 1870 gick en landsväg från öster genom Bromma förbi Vällingby och Hässelby och vidare till Riddersvik. Från denna gick en väg till Vinsta där den slutade. Lokalvägar gick sedan från Vinsta till de olika torpen.

År 1888 var fattigvården organiserad i rotar där Vinsta hörde till Hässelby rote, som hade direktör F. Leissner på Hässelby som fattigvårdsföreståndare.

Stockholms stad hade använt Fjäderholmarna som avstjälpningsplats för sopor och andra avfallsprodukter men då detta ej längre ansågs lämpligt inhandlades år 1885 Riddersvik och Lövsta för ändamålet. En järnväg projekterades och anlades av Stockholm-Västerås-Bergslagens järnvägar från Spånga till Lövsta. Den invigdes år 1889. Persontrafik bedrevs även

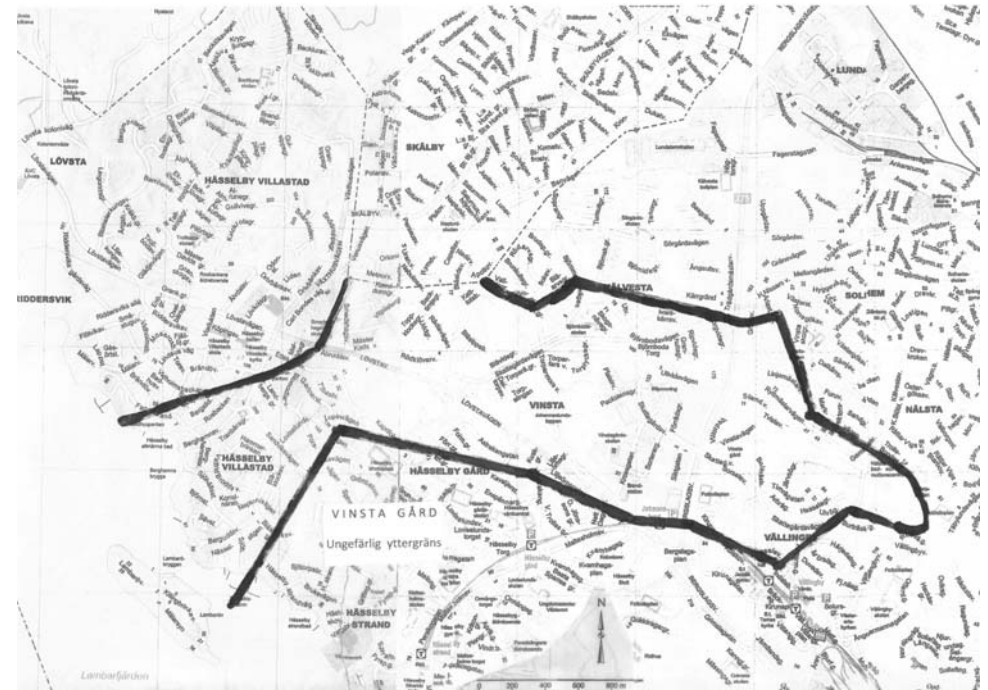
på den sex kilometer långa sträckan Riddersvik-Spånga med tio tåg i varje riktning år 1914.

Kring år 1900 hade småhusbebyggelsen i Solhem expanderat till Vinstas norra delar. År 1907 indelades Spånga i fyra fjärdingsmannadistrikt då Vinsta med omgivningar placerades i fjärde distriktet. Stockholms stad inköpte Vinstas mark år 1931 och området inkorporerades liksom hela övriga Spånga med stadens kommun år 1949. Industriområdet väster om nuvarande Bergslagsvägen, som numera kallas Vinsta företagsområde, utbyggdes huvudsakligen under 1960- och 70-talen. Inom området finns ett fåtal äldre villor från 1920- till 1950-talen på stora tomter. Utbyggnaden från 1970-talet och senare har skett med radhus, parhus, kedjehus och villor i varierande stilar. Ett fåtal hyreshus finns vid Björnboda torg.

Sommaren och hösten 1947 var osedvanligt torra. Då hotade brunnen i Vinsta liksom vid andra gårdar att torka ut, då vattenfrågan även under mer normala år kunde vara problematisk. I väntan på en framtida lösning, då inkorporeringen med Stockholm skett, placerades en vattencistern om 1200 liter ut, vilken fylldes från brandposter i Solhem.

För cirka 40 år sedan renoverades Vinsta gårds exteriör av Stockholms stad och dess inre av hemvärnsmän ur Spånga-Hässelby hemvärnsområde. Gården disponerades därefter av hemvärn, FBU, lottakår, Röda korset, bilkårister, Spånga skytteförening och en brukshundsklubb. Numera disponerar scouterna gården för sin verksamhet.

Dagens allmänna kommunikationer sker via T-banans station Johannelund i södra kanten av industriområdet och med ett antal busslinjer som utgår från Vällingby centrum.



© Lantmäteriet Medgivande 12012/0422

- Litteratur: Staf, Nils: Spånga sockens historia, 1966
Sax, Ulrika: Vällingby – ett levande drama, 1998
Wisth, Britt: I Stockholm utanför tullarna, 2005
Svenska Järnvägsföreningen: Sveriges Järnvägar 1914
Öhlin, Klas-Anders: Kring en församlings tillblivelse, 2006
Öhlin, Klas-Anders: Vällingby i gamla tider, manus.

Underjordisk årsstämma på Spånga-Folkan

av Carin Ljung

Söndagen den 18 mars höll Spånga Hembygds-gille årsmöte en trappa ned i Spånga-Folkan. Runt dansgolvet stod stolar och dukade bord och på scenen spelade Kulturskolans blåsorkester med det passande namnet ”Känn dig blåst”. Vilket publiken nog inte gjorde utan kände sig snarare välkomna.

Gilletts ordförande Krister Nordin hälsade också välkommen och blev genast vald till mötesordförande. Anita Pettersson blev mötets sekreterare. Eva och Stig Dunvall blev utsedda till granskningsmän.

Litet trassel uppstod vid punkten ”mötets behöriga utlysande” eftersom det på kallelsen stod 2010 istället för 2012. Men då vände ordföranden fyndigt misstaget till en fördel genom att anmärka att i så fall var ju mötet **verkligen** utlyst i god tid.

Verksamhetsberättelsen var nästa punkt, och Krister redogjorde för vad vi planerat och hur det sedan utförts. Föredrag, utflykt, kulturvandring, fokus på Vällingby, firandet av 25-årsjubileum för Gilletts närvaro på Nälsta gård samt invigning av vällingklockan och dess nya kläpp. Vi har dessutom satt upp skyltar vid hembygdsgården och scannat in foton som medlemmar lånat ut eller skänkt. Naturligtvis blev verksamhetsberättelsen godkänd!

Därefter vidtog revisorernas berättelse som upplästes av Maj-Britt Reiner. Den ekonomiska redovisningen framfördes av Leif Lennbom och styrelsen beviljades ansvarsfrihet.

Så var det dags för val av styrelsemedlemmar:

Krister Nordin blev omvald som ålderman för ännu ett år och Anita Pettersson blev likaledes omvald, men på två år, som skriftvårdare.

Stadman, arkivarie och 4 bisittare omvaldes medan det blev nyval för 2 ersättare, nämligen Inger Svanström och Birgitta Weiss (båda på 1 år), som ersatte Siv Gustafsson och Bibbi Aspeqvist som avsåg sig omval.

Granskningsmännen och deras ersättare omvaldes, liksom valberedningen som inskränktes till 2 personer, vilket är tillåtet enligt stadgarna.

Beslöts att årsavgiften skulle vara oförändrad, dvs. 150 kr för medlem och 20 kr för familjemedlem.

Närmast på programmet i vår står en bilutflykt till Kyrkhamn som Håkan Ljung arrangerar och en cykelutflykt på Järvafältet som leds av Stig Eriksson.

Till hösten infaller Gilletts 80-årsjubileum som givetvis ska firas på något sätt som ännu inte är bestämt. Det blir dock inte lika påkostat som 75-årsjubiléet.

Gösta Löhr begär ordet och föreslår att Gillet sätter upp skyltar vid Sundby och Flysta gårdar

Henry Aspeqvist påminner om bilder ur familjealbum som kan vara av intresse för Gillet, och som kan utlånas för inscanning.

Sedan följer blomsteruppvaktning för de avgående styrelsemedlemmarna Bibbi Aspeqvist och Siv Gustafsson som avtackas för sina insatser.

Och därmed avslutar ordföranden årsstämman och presenterar och kommenterar visningen av ett pärlband bilder från Nälsta gård under det gångna året där många av de närvarande kan beskåda sig själva i olika situationer. Till detta serverades det efterlängttade kaffet.

Få snabbare information från gillet.

Som ett led i våra strävanden att få ner portokostnaden ber vi dig som har e-post att sända din e-postadress till oss. Naturligtvis kommer Spånga Bygden även i fortsättningen att skickas ut med post. Gilletts e-postadress är: spanga.hembygds-gille@gmail.com.

En barndom i Vinsta

av Carin Ljung

Inga-Britt Häggström växte upp i närheten av Vinsta gård på 1930-talet och blev bekant med familjen som bodde där. Varje dag hämtade hon mjölk på gården. Hennes mamma hade drabbats av MS och satt i rullstol.

Inga-Britts familj hade flyttat till Vinsta 1931 då pappan Axel Larsson byggde ett hus på Störvägen (som senare hetat både Stamdikesvägen och Granhultsvägen och nu fått namnet Granhultsgränd). Dit flyttade familjen 1934 efter att de första åren ha bott i en sommarstuga på tomten och tillbringat vintrarna i lägenheten på Ringvägen i Stockholm.

På Vinsta gård bodde Karl och Elvira Andersson som hade två dövstumma pojkar i Inga-Britts ålder samt två äldre döttrar. Sönerna gick i Manilla-skolan på Djurgården.



Karl och Elvira Andersson på kaffe hemma hos Inga-Britt (pappan tog bilden)

Inga-Britts familj och Anderssons träffades ibland och spelade priffle och andra kortspel. Axel Larsson var en sällskapsmänniska och tyckte om att ha middag för vänner och bekanta. Då brukade han framföra sketcher till allas förnöjelse. Inga-Britt älskade sin pappa som var så rolig och snäll.

Handlade gjorde familjen i Vinsta Livs som låg på Hässelbyvägen mellan nuvarande Ripvidegränd och gångbron över Bergslagsvägen. Det fanns också en fiskbil och en bil med charkuterier som körde runt i Vinsta.

Inga-Britts bästa lekkamrater i Vinsta var Wally och Ingbert Karlsson samt flickorna Gustafsson. Deras pappa körde lastbil.

Det låg en stor foderlada för hö och halm vid Viltorpsvägen (f d Vila-vägen) som tillhörde Vinsta gård. Inga-Britt hade hört talas om att det ordnats logdanser där. Andra nöjen fanns vid torpet Plaisiren som en period var ett slags dans- och lekstuga, men det var också före Inga-Britts tid. Hon minns istället att det inhystes nödarbetare i torpet.



På 1950-talet började bebyggelsen i Vällingby tränga sig allt närmare Vinsta gård.

När Inga-Britt var tolv år dog hennes mamma. Då flyttade Inga-Britts gudmor Wendla hem till henne och pappan. Wendla och Inga-Britts mamma hade känt varann sedan ungdomen då de arbetat i samma familj. Wendla bodde på Östermalm, där hennes mamma drev en strykinrättning som sedan övertogs av systemen. Inga-Britt minns att Wendla älskade syrener och att Karl Andersson en gång kom cyklande med en stor bukett som han presenterade Wendla.

Wendla bodde kvar under Inga-Britts tonår och gifte sig senare med pappan. Då var Inga-Britt vuxen och hade flyttat till Vingåker med sin man Kjell Häggström. Där hade de en trädgårdsanläggning med 8 tunnland mark och 12 tunnland skog som de skötte tillsammans.

Sedan dess har Inga-Britt bott och varit verksam i Bromsten där hon 1999 arrangerade firandet av Bromstens 100-årsjubileum. Under 2000-talet var hon aktiv i Spånga hembygds gilles styrelse och flyttade till höghuset på Sörgårdsvägen 20 där hon har en vidsträckt utsikt över norra delen av Spånga.

Nya medlemmar

Kåre Barkdal, Spånga

Hans Björck, Vällingby

Christina Lekman, Falun

Anton Måqvist, Spånga

Lena Ullman, Vällingby

Välkomna!

Välkomna till Nälsta Gård



**Vi har Öppet Hus med kaffeservering
kl. 13 - 16**

27 maj

10 juni

Veteranfordon i trädgården

26 augusti

9 september

23 september

14 oktober

28 oktober

Medlemsavgiften: Kr 150:-, familjemedlemmar kr 20:-

ISSN 0281-5079